

ÄIDIN KOKEMUS LAPSEN HUOSTAANOTOSSA

Kristiina Sirviö
Kandidaatin tutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
kevät 2021

TIIVISTELMÄ

Äidin kokemus lapsen huostaanotossa

Kristiina Sirviö

Sosiaalityö

Kandidaatin tutkielma

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Teija Karttunen

Maaliskuu 2021

Sivumäärä: 26 + 2 liite

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on tarkastella äitien kokemusta lasten huostaanotosta. Tutkielman aihe on tärkeä, koska huostaanottojen määrät ovat vuosi toisensa jälkeen kasvussa. Vuonna 2019 Suomessa oli huostaanotettuna yli 11 000 lasta. Tutkielma on kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja tutkielman aineisto muodostetaan tieteellisistä tutkimuksista. Tutkielmassa tarkastellaan aiempien tutkimusten sisältöä sekä pohditaan tiedon hyödynnettävyyttä ja luotettavuutta.

Huostaanotolla on lapsen lisäksi kokemuksellinen vaikutus kaikkiin osallisiin. Lapsen huolenpidosta päävastuullisen äidin äitiys nousee esiin sosiaalityössä yhtenä keskeisenä ilmiönä. Huostaanoton yhteydessä viranomaisen määrittelee ”riittävän hyvän” äitiyden, mikä takaa lapsen terveydelle ja kehitykselle suotuisat kasvuolosuhteet. Lapsen huostaanottotilanteissa viranomaisen arvioi etenkin äitejä. Huostaanoton tarve nousee esille, kun äidin äitiys ei ole riittävää. Tutkielman tulokset osoittavat, että lasten huostaanotto muuttaa äitien kokemaa äitiyttä ja äitien kokemus saamasta sosiaalihuollon tuesta osoittautuu tutkimusten perusteella riittämättömäksi. Tutkielman johtopäätöksenä äitiyden kokeminen jatkuu lapsen huostaanotosta huolimatta ja huostaanoton kokemus näyttäytyy äitien elämässä monin eri tavoin.

Avainsanat: äitiys, huostaanotto, kokemus

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	4
2 LAPSEN HUOSTAANOTTO, ÄITIYS JA KOKEMUS	5
2.1 HUOSTAANOTTO	5
2.2 ÄITIYS.....	7
2.3 KOKEMUS.....	10
2.4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYS.....	12
3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO	12
3.1 KUVAILEVA KIRJALLISUUSKATSAUS.....	12
3.2 TUTKIMUSAINESTON VALINTA.....	13
4 ÄIDIN KOKEMUS LAPSEN HUOSTAANOTOSTA.....	15
4.1 HUOSTAANOTON KOKENEIDEN ÄITIEN TAUSTA	16
4.2 LAPSEN HUOSTAANOTTO ON TUNNEKOKEMUS ÄIDILLE	17
4.3 ÄITIYDEN MUUTOS HUOSTAANOTOSSA	19
4.4 SOSIAALIHUOLTO JA ÄITI	20
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA LUOTETTAVUUS.....	23
5.1 LUOTETTAVUUS	23
5.2 JOHTOPÄÄTÖKSET	24
LÄHDELUETTELO	26
LIITTEET.....	31

1 JOHDANTO

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoista ilmenee, miten huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten määrä kasvaa Suomessa. Vuonna 2019 Suomessa oli huostaanotettuna yli 11 000 lasta sekä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä oli lähes 19 000. Määrät olivat kasvaneet edellisestä vuodesta. Huostaanoton kulut ovat yhteiskunnalle korkeat, mutta silti huostassa olevien määrä kasvaa. (Forsell, Kuoppala & Säkkinen 2020, 1.) Tämän takia on tärkeä ymmärtää lapsen huostaanoton kokemuksellista vaikutusta kaikkiin osallisiin. Erityisesti äiti on keskeinen osallinen, koska äideillä on usein päävastuu lasten huolenpidosta (Hiitola 2015, 88). Lasten huolenpidosta vastuullisten äitien äitiys näyttäytyykin sosiaalityössä yhtenä keskeisenä ilmiönä (Nousiainen 2004, 10). Huostaanotosta puhuttaessa viranomainen joutuu usein määrittelemään ”riittävän hyvän” äitiyden, joka takaa lasten terveydelle ja kehitykselle riittävät olot (Berg 2008, 40). Hiitolan (2015, 243) mukaan huostaanottotilanteissa viranomainen tarkastelee erityisesti äitejä.

Kirja ”Valkea voima – huumeäidin tarina” on Karin Mäkelän (2019) omakohtainen kertomus Mäkelän omista äitiyden kokemuksista lasten huostaanottoprosesseissa. Teos kohdistaa äitiyden kokemukseen pohjautuvaa kritiikkiä sosiaalihuoltojärjestelmää kohtaan. Henkilö kokee aina yksilöllisesti eli subjektiivisena kokemuksena häntä kohdanneet tapahtumat (Toikkanen & Virtanen 2018, 9). Huostaanotto on äärimmäisin perheiden yksityisyyteen ja itsemääräämiseen liittyvä toimenpide (Eronen 2007, 28). Huostaanotto on raskas kokemus lapsille, lasten huoltajille ja lähipiirille (Hiilamo & Saarikallio-Torp 2011, 1490).

Tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa syvennyttään olemassa oleviin tutkimuksiin ja tarkastellaan huostaanotettujen lasten äitien äitiyden kokemusta huostaanoton aikana. Kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan länsimaiseen yhteiskuntaan sijoittuvia tutkimuksia äitien kokemuksesta lapsen huostaanotossa. Aihe on mielenkiintoinen, koska perhesuhteet voivat tukea lasta, mutta toisaalta perheen vaikutuksesta lapsen elämä voi vaikeutua ja jopa tuhoutua ilman yhteiskunnan tukea (Vierula 2016, 196).

Tämän työn toisessa luvussa käsitellään huostaanottoa, huostaanoton sekä äitiyden kokemuksellista näkökulmaa ja näihin liittyvää kokemuksen teoriaa sekä tutkimusta. Lisäksi toisen luvun lopussa esitellään tutkielman tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset. Luvussa kolme käydään läpi

kuvailevan kirjallisuuskatsauksen periaatteita sekä aineiston valintaprosessi. Neljännessä luvussa avataan kirjallisuuskatsauksesta esiin nousseet tulokset, ja luvussa viisi selvitetään tuloksien luotettavuutta ja hyödynnettävyyttä sekä saatujen tulosten muita johtopäätöksiä.

2 LAPSEN HUOSTAANOTTO, ÄITIYS JA KOKEMUS

Kirjallisuuskatsaus pohjautuu tämän luvun huostaanoton, äitiyden ja kokemuksen teoriapohjaan. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään huostaanottoa lainsäädännön ja sosiaalioikeudellisen intervention kautta, huostaanoton syitä, ajankohtaista tilastotietoa ja huostaanoton kokemuksellista näkökulmaa. Toisessa alaluvussa selvitetään äitiyden käsitettä, äitiyden kaipaamaa tukea sekä äitiyden kokemusta lapsen huostaanoton yhteydessä. Kolmannessa alaluvussa käydään läpi kokemusta määritelmänä sekä tutkimusalueena. Viimeisessä alaluvussa avataan tutkimustehtävä ja tutkimuskysymystä.

2.1 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelun vaativin tehtävä ja se perustuu lainsäädäntöön. Huostaanotossa julkinen valta puuttuu yksilön tapaan toimia vanhempana. (Helavirta, Laakso & Pösö 2014, 288.) Lastensuojelulain (417/2007) 40 §:n mukaisesti lapsi on otettava huostaan sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen toimesta, jos lapsella on huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa vakavia puutteita, jotka vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään ja kehitystään. Huostaanottoon voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen huolenpidon toteuttamiseksi riittäviä (Lastensuojelulaki 417/2007 § 40). Kokonaisvastuu lapsesta siirtyy sosiaalityöntekijöille, kun lapsi otetaan huostaan (Pitkänen 2011, 114–115).

Huostaanotto voidaan määritellä sosiaalioikeudelliseksi interventioksi. Sosiaalioikeudellisessa interventiossa rajoitetaan jokaiselle kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia, kuten oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä oikeutta yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. (Huhtanen 2016, 27.) Oikeuksien rajoittamisen lisäksi toimenpiteellä usein suojataan perus- ja ihmisoikeuksia, kuten lasten oikeutta välttämättömään huolenpitoon. Tällaisessa tapauksessa on suuri merkitys suhteellisuusperiaatteella eli sillä, että ei rikota yksilön laillisia oikeuksia sen enempää kuin on välttämätöntä tavoitteen saavuttamiseksi. (Tuori & Kotkas 2016, 514.)

Huostaanotto voi olla vapaaehtoista tai tahdonvastaista. Tahdonvastaiseksi huostaanotoksi kutsutaan tilannetta, jossa huoltaja tai 12-vuotta täyttänyt lapsi vastustaa toimenpidettä. Tahdonvastaisessa huostaanotossa päätäntävalta siirtyy kunnan sosiaalihuollon johtavalta viranhaltijalta hallinto-oikeuteen. (Huhtanen 2016, 27.) Huostaanottopäätöksellä puututaan lasten ja huoltajien väliseen oikeussuhteeseen rajoittamalla huoltajien oikeuksia ja valtuuksia lapsiin nähden (Huhtanen 2016, 27). Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) määrittää huoltajien oikeudet lapsiin nähden ja lain tarkoituksena on ”turvata lasten tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti”. Tiivistettynä huostaanoton perusehtoja ovat lasten kasvun ja kehityksen turvaaminen, avohuollon tukitoimien riittämättömyys ja lasten edun mukainen toiminta (Helavirta ym. 2014, 294).

Lapsen huostaanotto luokitellaan yleensä joko lapsen omasta käyttäytymisestä johtuvaksi tai huostaanotto tehdään lapsen puutteellisten kasvuolojen vuoksi. Lapsen fyysinen ja psyykinen terveys, iän mukainen kehitys tai turvallisuus ei saa kasvuolojen syistä johtuen vaarantua. Huostaanotto on myös mahdollinen näiden molempien syiden pohjalta. (Pösö 2016, 10–11.) Pösö (2010, 328–330) nostaa lasten huostaanoton yleisimmiksi syiksi väkivallan ja vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat. Huostaanotto on kuitenkin usein monien kasautuneiden ongelmien lopputulos, johon voivat vaikuttaa vanhempien omat vaikeat ja käsittelemättömät kokemukset (Pösö 2010, 328–330). Edellä mainittujen huostaanoton syiden lisäksi Hiitola (2015) nostaa esiin vanhemman väsymyksen, elämänhallinnan ongelmat ja vajavaisen vuorovaikutuksen. Huostaanotto on viimesijainen lasten ja perheiden sosiaalipalvelu. Huostaanotto suuntautuu lapsille, joiden vanhemmat eivät ole kyenneet takaamaan lastensa tarpeita ja turvallisuutta. Monet huostaanotetut lapset tulevat matalapalkkaisista perheistä, joilla on vähän resursseja (Saarikallio-Torp, Heino, Hiilamo, Hytti & Rajavaara 2010, 241–243). Lasten huostaanottoa perustellaan usein riittämättömän vanhemmuuden ja äitiyden termein (Hiitola 2015, 89, 94).

Huostaanotettujen lasten määrä lisääntyy. Huostaanotettuja lapsia oli vuoden 2019 lopussa 9 547. Näistä lapsista 57 % oli perhehoidossa, 11 % ammatillisissa perhekotihoidoissa ja 29 % sijoitettuina laitoksiin. Perhehoitoon sijoitetuista joka seitsemäs lapsi oli sijoitettu läheis- tai sukulaisperheisiin. Sijoitusmuoto vaihteli muun muassa iän mukaan, sillä alle kuuden vuoden ikäiset lapset olivat perhesijoituksessa ja 16–18-vuotiaista suurin osa oli laitoshuollossa. (Forsell ym. 2020, 6.) Lapsista eroamista voidaan kuvata kriisin kokemuksena (Pitkänen 2011, 22–23, 42, 57). Huostaanotto on siis

raskas kokemus sekä lapsille että lasten huoltajille ja lähipiirille (Pitkänen 2011, 68, 71–73). Tilastojen perusteella Suomessa on vuonna 2013 ollut noin 45 000 huostaanotetun lapsen vanhempaa (Kuoppala & Säkkinen 2014). Sosiaalityöntekijöiden on lasten lisäksi pystyttävä tukemaan myös lasten huoltajia ja biologisia vanhempia (Pitkänen 22, 41–42).

Huostaanotto on moniulotteinen ilmiö. Pelkkä juridishallinnollinen lähestymistapa tai sosiaalioikeuden interventio ei riitä kuvaamaan ilmiötä (Pösö 2016, 7). Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan prosessia kokemuksellisesta näkökulmasta, kun tarkastellaan äitien kokemusta huostaanotosta. Kokemuksellinen näkökulma luo kuvan huostaanotosta elettyinä ja koettuna tapahtumana. Huostaanottoa ei koe vain lapsi tai äiti, vaan se kokemuksellisesti vaikuttaa laajaan joukkoon ihmisiä lapsen ympärillä. (Pösö 2016, 7.) Kokemusnäkökulmasta on vaikeaa tehdä täydellistä arviota palvelujärjestelmän toiminnasta, mutta sen avulla pystytään tarkastelemaan yksilön inhimillistä kokemustietoa huostaanoton vaikutuksista elämään. Huostaanoton keskeinen tavoite on kuitenkin lasten oikeuksista ja eduista huolehtiminen (Pösö 2016, 12). Sen koetaan olevan päätös ja kokemus, jolla on laajoja vaikutuksia ja seurauksia (Helavirta ym. 2014, 293–294).

2.2 Äitiys

Äitiys on äitinä olemisen kokemusta, joka rakentuu ja pohjautuu yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin odotuksiin. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset odotukset muodostavat hyvän äitiyden määritelmän. (Vuori 2003, 39.) Äitiys voidaan nähdä sosiaalisena identiteettinä ja tärkeänä yhteiskunnallisen aseman määrittelevänä tekijänä (Krok 2009, 67). Äitiyttä voidaan ajatella monimuotoisena yhdistelmänä, mikä sisältää yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja laillisia ulottuvuuksia. Äitiys tarkoittaa muutakin kuin vain äidin ja lapsen välistä biologista sidettä. Äitiys on historiallinen, kulttuurinen ja sosiaalinen konstruktio, joka vaihtaa muotoaan ajan kuluessa ja eri kulttuurien mukaan. (Krok 2009, 70.)

Äitiyden rakentuminen on fyysinen, sosiaalinen ja mentaalinen kokemus, jonka alkamisaika ei ole selvä, mutta prosessin ajatellaan alkavan viimeistään siinä vaiheessa, kun tuleva äiti saa ensimmäiset merkit tulevasta lapsesta. Äitiys on henkilökohtainen kokemus, joka muuttaa ihmistä esimerkiksi vaikuttamalla kehon fysiologisiin reaktioihin ja tunteiden kokemukseen. (Nousiainen 2004, 78–79.) Millerin (2007, 355) tutkimus osoittaa, että äidit kehittyvät äitiyden eri tehtävissä ajan myötä. Uusilla äideillä voi olla aluksi hankaluuksia ja epävarmuutta äitiyteen liittyen, mutta ajan myötä äitien ja

lasten välinen side voimistuu ja äidillisten tehtävien hoito tulee rutiininomaisemmaksi (Miller 2007, 355). Tämän lisäksi äitiyden mallin rakentumiseen vaikuttavat yhteiskunnan asettamat odotukset, äidin oma kokemuspohja lapsena olost ja suhde omaan äitiin (Nousiainen 2004, 57–59, 139). Hyvinvointivaltion perhepolitiikan näkemyksen mukaan perheen merkittävä ja vastuunalainen hahmo on äiti (Nätkin 2006, 53).

Yhteiskunnallisen ja kulttuurisen hyvän äitiyden perusta pohjautuu ymmärrykseen siitä, mikä on lapselle parasta. Äitiyteen sisältyy paljon odotuksia ihmisestä, joka pystyy kaikkeen, auttaa läsnäolollaan ja on samalla empaattinen sekä lämmin ihminen. (Krok 2009, 71.) Superäiti toteuttaa äitiyttä organisoidusti, pystyvänä ja aikaansaavana (Berg 2008, 154). Bergin mukaan hyvän äitiyden kulmakiviin kuuluu kiintymyssuhteen rakentaminen sekä lapsen priorisointi (Berg 2008, 38). Toisaalta nykyaikaisen ajattelumallin mukaan äiti on itsenäinen yksilö, joka elää myös omaa itsenäistä elämää. Hyvään äitiyteen ei riitä lapsen hyvinvointi, vaan äidiltä odotetaan nykyaikaista naiseutta ja työelämässä mukanaoloa. (Berg 2008, 135.)

Ristiriitaisuus hyvän tai edes riittävän äitiyden tavoittelussa luo äidille riittämättömyyden tunnetta, mikä on keskeinen syy äitien väsymykseen ja masennukseen (Berg 2008, 105). Kulttuurinen käsitys vahvasta ja kykenevästä äidistä myös estää monen äidin avun hakemisen, jolloin ongelmat vain syvenevät (Berg 2008, 112). Äitien ihmisarvon ja naiseuden kokemus heikkenee, kun he eivät onnistu vastaamaan äitiyden yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin odotuksiin (Berg 2008, 162). Nainen ei kuitenkaan välttämättä tunne itseään huonoksi äidiksi, vaikka hän ei olisikaan kykenevä huolehtimaan lapsesta (Nousiainen 2004, 22).

Äitiys ajatellaan ihmissuhteeksi lapseen ja muihin ihmisiin. Sen tärkeänä tehtävänä on lasten tarpeisiin vastaaminen unohtamatta sitä, että äidit ovat riippuvaisia saamastaan tuesta ja lähipiiristään. (Vuori 2003, 61, 63.) Äitien tarpeet ovat usein toissijaisessa asemassa, sillä sosiaalitoimen lastensuojelutyö keskittyy lapseen (Nätkin 2006, 30). Vanhempien rooli ja toiminta vaikuttavat merkittävästi lasten hyvinvointiin. Silti nyky maailmassa ei kiinnitetä riittävästi huomiota vanhempien ymmärtämiseen ja siihen, mitä he haluavat toisiltaan ja myös lapsiltaan. Vanhemmuutta voidaan usein pitää työn kaltaisena tehtävänä, joten ei ole ihme, että ristiriidat ja päällekkäisyydet ovat yleisiä. (Featherstone, White & Morris, 2014, 152.) Pitkänen (2011, 67, 121) nostaa esiin vanhempien jäävän usein ilman riittävää apua sekä ulkopuolisiksi käytännön sosiaalityössä. Hiilamo ja Saarikallio-Torp (2011, 1495) havaitsivat, että huostaanotettujen lasten äidit ovat usein sairaseläkkeellä mielenterveyteen ja käyttäytymiseen liittyvien ongelmien takia.

Äitien tilanne ei myöskään usein parane huostaanoton jälkeen, joten äitien mielenterveyteen liittyvien hoitojen ja palveluiden kehittämistä pitäisi parantaa (Hiilamo & Saarikallio-Torp 2011, 1495).

Kohdatuksi tulemisen tärkeys korostuu luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntyemisessä (Featherstone ym. 2014, 155). Äitiyden identiteetin säilyttäminen linkittyy vahvasti haluun ja kykyyn toimia hyvänä äitinä. Sosiaalityöntekijöiden pitäisi pystyä osoittamaan yksilöllistä tukea äitejä kohtaan sekä ottaa huomioon äitien henkilökohtaiset tilanteet ja haasteet ilman suuria ennakkoluuloja. Äitien ja sosiaalityöntekijöiden välillä pitäisi olla enemmän kasvotusten suoritettavaa kanssakäymistä. Tällöin sosiaalityöntekijät saisivat paremman kuvan äitien tilanteesta ja äidit kokisivat, että heistä ja heidän lapsistaan välitetään ja huolehditaan enemmän. (Virokannas 2011, 342.) Huostaanotettujen lasten vanhemmat tarvitsevat tukea kriisikokemuksen, elämäntilanteen ja etävanhemman roolissa olemiseen suhteen (Pitkänen 2011, 14–15). Vanhempien rooli muuttuu huostaanottotilanteessa suuresti (Aparicio, Pecukonis & O'Neale 2015, 51). Lastensuojelun pyrkimyksenä on Lastensuojelulain (417/2007) mukaisesti tukea koko perhettä huostaanotossa siltä osin kuin se on mahdollista.

Hiitolan (2015) tutkimus osoittaa sen, että lasten huostaanotossa viranomaisen huomio keskittyy erityisesti äiteihin jopa niin, että äitien koetaan olevan kokonaisvastuussa perheen kaikista ongelmista. Huostaanotossa äitien rooli muuttuu, sillä biologisella äidillä ei ole enää päävastuuta lapsensa kasvatuksesta. Lisäksi äitiys muodostuu kokonaan uudenlaisesta lähtökohdasta, sillä vanhemmuus jaetaan ja elinympäristö muuttuu. (Pitkänen 2011, 74.) Huostaanotto voi muokata äitiyden kokemukset ristiriitaisiksi tai epäonnistuneiksi (Nousiainen 2004, 98).

Lasten huostaanotto voi olla kuitenkin muutos, joka saa äidit muuttamaan toimintatapojaan ja toimimaan hyvän tai riittävän äitiyden tavalla (Nätkin 2006, 30). Pitkänen (2011, 38, 89–90) kirjoittaa, että vanhemmat kokevat lasten huostaanoton mahdollisuutena toteuttaa vanhemmuuttaan, vaikkakin erilaisessa roolissa kuin aiemmin. Huostaanotettujen lasten äitien kokemusten käsittäminen ja huomioon ottaminen luovat tarpeellista informaatiota yhteiskunnan toimintoihin, yksilölle sekä tutkimukselle (Hiilamo & Saarikallio-Torp 2011, 1495).

2.3 Kokemus

Kokemus on arkinen ilmiö, jonka merkityksen määrittely on tärkeää, jotta käsitettä käytetään perustellusti ja hallitusti tiedeyhteisön sisällä sekä tutkimuksessa (Toikkanen & Virtanen 2018, 7). Sanalla kokemus viitataan yleensä koetun asian sisältöön ja se ilmentyy monella eri muotoa, kuten tuntemuksena, ajatuksena, tapahtumana ja elämyksenä (Kukkola 2018, 41–42, 44, 51). Kokemus on aina henkilön subjektiivinen todellisuus tapahtumasta (Toikkanen & Virtanen 2018, 9).

Kokemus on käsitteenä kompleksinen ja sillä on useita eri merkityksiä (Kukkola 2018, 41–42). Käsite yleistyi vasta 1800-luvulla korostamaan yksilöllistä kokemusmaailmaa (Tökkäri 2018, 64–65). Kokemuksen prosessi voidaan jakaa kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on “elävä kokemus”, jossa kokemus tarttuu tiettyyn tilanteeseen niin, että kokemus on tunne, olotila tai elämys, jota on erittäin vaikea kuvailla. Toinen vaihe on “kuvattu kokemus”, jolloin ihminen sanoittaa olotilansa, tunteensa tai elämyksensä niin itselleen kuin ulkopuolisille. Näiden kuvattujen kokemusten kautta henkilö perustaa omaa merkityksellistä kokonaisuutta sekä näkemyksiään asioista. On kuitenkin otettava huomioon, etteivät kuvatut kokemukset ole täysin samankaltaisia kuin elävät kokemukset. (Tökkäri 2018, 67–68.)

Kokemus on osa ihmisyyttä ja osa jokapäiväistä elämää sekä arkea. Se on läsnä niin menneisyyttä miettiessä, kuin tämän hetken elämässä ja tulevan suunnittelussa. (Hyypä, Kiviniemi, Kukkola, Latomaa & Sandelin 2015.) Kokemuksessa on aina mukana aiempaa kokemushistoriaa, joka vaikuttaa siihen, miten uudet kokemukset koetaan. Osittain tämän vuoksi jokainen kokemus on sisällöltään itsenäinen. Kokemushistoria johdattelee kokemaan kokemukset tietynlaisina ja toisaalta myös rikastuttaa perinnöllään uusia kokemuksia. (Kukkola 2018, 51–54.) Jokainen ihminen kokee asioita jatkuvasti ja kokemisen voidaan jopa ajatella olevan ihmiselämän keskeinen osa (Hyypä ym. 2015). Kokemuksen subjektiivisuus, johon vaikuttavat henkilöiden elämät ja kokemusmaailmat, tekevät jokaisen kokemuksesta erilaisen (Tökkäri 2018, 66). Henkilökohtaisen kokemuksen tuottama luottamus voi ajoittain jättää toiseksi jopa tutkitun tiedon (Toikkanen & Virtanen 2018, 7). Kokemuksilla on henkilölle ainutlaatuaista arvoa, sillä kokemukset laajentavat ja muokkaavat henkilön maailmankuvaa (Rautajoki 2018, 112; Toikkanen & Virtanen 2018, 18).

Kokemuksen tutkimus on monitieteinen tieteenala, jossa käytetään pääosin laadullisia tutkimusmenetelmiä. Siinä analysoinnin alueina ovat kokemuksen sisältö, teemoittelu ja jäsenyys. Tutkimusaineistojen pohjalta voidaan luoda systemaattisia kuvauksia kokemusten eri ulottuvuuksista, sisällöistä ja yhteyksistä. Tämänkaltaiset laadulliset tutkimukset sopivat esimerkiksi käyttäjäkokemusta ja vuorovaikutuksia arvioivaan tutkimuskenttään. (Kukkola 2018, 42–43.)

Kokemuksen tutkimuksessa voidaan kuvata kokemuksellista tapahtumaa, laajasti havainnoiden ja jokainen pienikin yksityiskohta huomioiden. Toisaalta kokemuksen tutkimuksessa voidaan pyrkiä kokemuksen tiivistämiseen ja merkitysten luomiseen. Kokemuksen tutkimisessa voidaan esimerkiksi kokemusten keräämisen avulla pyrkiä jäsentämään ja selventämään kokemuksen merkitystä kontekstiin. Tutkijan tai tutkijoiden tehtävänä on siis kuvata, todentaa ja mahdollisesti tiivistää se, mitä on todellisessa tilanteessa tapahtunut. (Kukkola 2018, 46.) Narratiivisessa tutkimuksessa kokemuksen tutkimustavat nostavat vahvasti esille kokemuksen kielellisyyttä ja kertomuksellisuutta. Tutkijan vastuulla on ymmärtää, että kokemus, josta hänelle kerrotaan, on muotoutunut yksilöllisesti sekä sosiaalisesti ja kertoja ei välttämättä ilmaise kokemustaan suoraan, vaan tunteet sekä pyrkimys tuoda esille tietynlainen näkökulma voi muokata eletyn kokemuksen kerrontaa. (Tökkäri 2018, 65.)

Henkilön subjektiiviset kokemukset kiinnittyvät yleisesti tunnustettuun tietoon, mikä tekee kokemuksista tieteellisesti asianmukaisia kohteita (Toikkanen & Virtanen 2018, 7, 9). Tutkijan on kuitenkin otettava huomioon, että myös hänen kokemuksensa vaikuttavat kokemusten tulkintaan ja ymmärtämiseen (Tökkäri 2018, 68). Kokemuksen tutkimuksessa tulee ottaa huomioon se, että tutkija saa totuutena ja keskeisenä tutkimuksen lähtökohdana henkilön subjektiivisen kokemuksen (Suorsa 2018, 103). Subjektiivisesti koetut kokemukset pyritään säilyttämään tutkimuksen eri vaiheissa. Toisaalta kokemus on usein tilannesidonnaista ja ainutkertaista, jonka säilyttäminen luo omat haasteensa tutkimukselle. (Backman 2018 28, 35.)

Käsitteenä kokemus on hyvin monivivahteinen ja varsinkin toisen kokemuksen ymmärtäminen on haastavaa, koska tutkijan on mahdotonta ymmärtää absoluuttisesti äidin kokemusta, jos ei ole henkilökohtaisesti käynyt läpi samaa. Silloinkin tutkija tarkastelee kielellisen tulkinnan kautta äidin kokemusta huostaanotosta omista henkilökohtaisista lähtökohdista, ajatusmaailmasta ja käsityksistä käsin. (Krok 2009, 33.)

2.4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tämän kandidaatintutkielman tutkimustehtävänä ja tavoitteena on tarkastella äitien kokemusta lasten huostaanotossa. Tavoitteena on tuoda esille, mikä on äitien kokemus lapsen huostaanotossa ja tarkastella äitien kokemuksen ilmentymistä äitien elämässä. Tutkimustehtävää tarkastellaan hyödyntämällä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, jonka aineisto koostuu aiempien tieteellisten tutkimusten löydöksistä. Tutkielmassa analysoidaan aiempien tutkimusten löydöksiä ja tehdään niiden pohjalta johtopäätöksiä.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa etsitään vastausta kysymykseen:

Miten äidin äitiyden kokemus muuttuu lapsen huostaanotossa?

Seuraavassa luvussa käsitellään kirjallisuuskatsaukseen valitun aineiston hakuprosessia ja valintaa sekä kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä.

3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO

Tutkielma toteutetaan kirjallisuuskatsauksena. Tässä luvussa käydään läpi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen periaatteita sekä avataan aineiston valintaprosessia.

3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsaus on metodi ja tutkimustekniikka, jonka avulla tutkitaan aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia. Metodin avulla tehdään tutkimusta tutkimukselle eli kootaan yksittäiset tutkimustulokset yhteen ja niistä muodostetaan kokonaisuus. (Salminen 2011, 1; Laaksonen, Kuusisto-Niemi & Saranto 2010, 28.) Kirjallisuuskatsauksella pyritään parantamaan ja kehittämään nykyistä teoretietoa sekä luomaan uutta. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan myös analysoida aikaisempaa teoriaa, luoda selkeää kokonaisuutta viitekehyksestä ja tunnistaa asiaan liittyviä ongelmia. (Salminen 2011, 3.)

Kirjallisuuskatsauksia on erityyppisiä ja tämä tutkielma toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta käytetään hyvin yleisesti ja sen avulla voidaan kuvailla kirjallisuutta ilman merkittäviä ja yksityiskohtaisia rajauksia. Kuvailevissa kirjallisuuskatsauksissa tutkittava ilmiö tuodaan esille laaja-alaisesti, mutta aineiston valintaa eivät rajaa metodisäännöt. (Salminen 2011, 6.) Tarkoituksena on tiivistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja analysoida niistä saatuja tutkimustuloksia. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa pyritään arvioimaan aineistoa kuvailevan synteessin keinoin, jolloin oleellimmat asiat ovat tiivistetty tehokkaasti ja järjestelmällisesti. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineisto ei käy läpi erityistä systemaattista seulaa. Katsauksen tarkoituksena on päivittää tutkimustietoa, mutta ei tarjota varsinaista analyttistä tulosta. (Salminen 2011, 7.) Kirjallisuuskatsauksessa tutkimusten laadun arviointi on tärkeää ja sisäänottokriteerit tuodaan selkeästi esille (Laaksonen ym. 2010, 28).

3.2 Tutkimusaineiston valinta

Tutkimusten hakemiseen on käytetty useita eri tietokantoja, kuten ScienceDirect, Google Scholar, Finna ja SagePub. Tietokannoissa suoritettiin hakuja erilaisilla suomen ja englannin kielen sanoilla. Finna-kirjaston, Janus-lehden ja Google Scholarin hauissa käytettiin seuraavia hakusanoja: äitiys, huostaanotto ja kokemus. Kansainvälisiin tietokantoihin ScienceDirect ja Sagepub sekä Google Scholar käytettiin seuraavia sanoja: mother, foster care, child custody loss, child removal ja birth parent. Kirjallisuuskatsaukseen valikoitujen tutkimuksien hakusanoja ja niiden yhdistelmiä avataan tarkemmin sivulla 14 olevassa taulukossa 1.

Taulukko 1. Tietokantahaut.

Tietokanta	Hakusanat ja -yhdistelmät	Haun kohde
<ul style="list-style-type: none"> • Finna • Google Scholar • Janus • SagePub • ScienceDirect 	<ul style="list-style-type: none"> • (birth parent*) AND (child custody loss) • (birth parent*) AND (foster care) • kokemus ja huostaanotto • mother AND (child custody loss) • mother* AND (child custody loss) • mother* AND (child removal) • mother* AND (foster care) • äitiys • äitiys ja huostaanotto 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaikki osumat • Abstrakti • 2005–2020

Mainittujen hakujen lisäksi kaksi kirjallisuuskatsaukseen valikoituneista tutkimuksista löytyi lumipalloilmiötä käyttämällä. Tästä esimerkkinä on ”Huostaanotto - Lastensuojelun vaativin tehtävä” kirjasta löytynyt Vierulan (2016) tutkimus. Tutkielman otanta on yhteensä 11 tutkimusta, joista viisi on suomenkielisiä ja kuusi englanninkielisiä. Kirjallisuuskatsauksen liitteenä sivulla 31 on taulukko 2 valikoitujen tutkimusten hakuprosessista.

Sisäänottokriteereiksi valittiin länsimaiseen yhteiskuntaan sijoittuvat tutkimukset. Huostaanotto perustuu aina lakiin, jonka pohjalta viranomaiset tekevät päätökset (Helavirta ym. 2014, 289). Laki sekä viranomaisen näkökulma vaihtelee eri kulttuurien, yhteiskuntarakenteiden ja hyvinvointierojen välillä (Helavirta ym. 2014, 298). Matalan hyvinvoinnin maissa lapsia ei oteta huostaan läheskään niin useasti kuin paremman hyvinvoinnin maissa. Huostaanoton ehdot ja kynnys eivät siis ole samat maiden tai aikakausien välillä. (Enroos 2016, 6.) Tämän takia tämän työn tutkimukset on rajattu vuosien 2005–2020 aikana toteutettuihin länsimaiseen yhteiskuntaan sijoittuviin tutkimuksiin äitien kokemuksista lapsen huostaanotossa.

Tähän kirjallisuuskatsaukseen on valittu länsimaalaisia tutkimuksia, jotka käsittelevät äitien kokemusta lasten huostaanotosta maan sosiaalihuollon toimesta. Joissakin valituissa tutkimuksissa on äitejä, jotka ovat kokeneet lasten menettämisen adoption kautta sosiaalihuollon turvatessa lapsen hyvinvointia. Äitien kokemukset lasten menettämisestä sosiaaliviranomaisten toimesta voidaan

nähdä kansainvälisenä ilmiönä. Tässä tutkimuksessa kuitenkin käytetään käsitettä huostaanotto, sillä se on pääasiallinen sosiaalihuollon tekemä toimi tarkasteltujen tutkimusten valossa.

Kaikki tähän kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset ovat tehty haastattelemalla äitejä, jotka ovat kokeneet lapsensa huostaanoton. Äitien kertomusta omasta kokemuksesta lapsen huostaanotossa on tarkasteltu tai analysoitu erilaisin menetelmin. Tutkimuksissa pääosin kaikki osallistujat ovat olleet äitejä (=169) ja vain muutamissa tutkimuksissa on ollut myös muita lapsen biologisia sukulaisia (=13). Kirjallisuuskatsaus keskittyy siis vain äitien näkökulmiin huostaanotossa ja näin ollen tämän katsauksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä äitien kokemukseen huostaanotossa. Tässä tutkielmassa äideillä tarkoitetaan naisia, joilla on lapsen huoltajuus ennen huostaanottoa. Isät rajattiin pois tutkielman tarkastelun kohteesta, sillä äidit ovat usein keskeisemmässä roolissa ja lapsen huolenpidon päävastuussa olevia vanhempia (Hiitola 2015, 88; Vuori 2003, 56–57).

Joistakin tutkimustuloksista on tehty useampia tutkimuksia eli aineistoa on katsottu ja analysoitu erilaisista näkökulmista. Tässä kirjallisuuskatsauksessa on valittu yksi tutkimus yhtä aineistoa kohden. Tuloksissa ei korosteta tietyn aineiston henkilöiden kokemusta enempää kuin toisten. Kirjallisuuskatsaukseen valikoitujen tutkimusten sisältöä on avattu taulukossa 3 sivulla 33.

Seuraavassa luvussa käsitellään tutkimuksista nousseita tuloksia. Tutkielman viimeisessä kappaleessa pohditaan lähteiden luotettavuutta ja esitetään merkittävimpiä johtopäätöksiä.

4 ÄIDIN KOKEMUS LAPSEN HUOSTAANOTOSTA

Tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimuksissa äidin kokemuksesta lapsen huostaanotossa nousee esille moninainen tarinalinja, joka saa alkusysäyksen huostaanotosta. Lapsen huostaanoton kokemus näyttäytyy äitien elämässä välittömästi, mutta kokemuksen käsittely ja seuraukset voivat kestää pitkään äitien elämässä (Broadhurst & Mason 2020, 15). Tässä tulosluvussa tarkastellaan ensin tutkimusten äitien taustoja. Nämä nostetaan esille, koska kokemushistoria johdattelee käsittelemään kokemukset tietynlaisina ja rikastuttavat perinnöllään uusia kokemuksia (Kukkola 2018, 51–54). Äitien kokemukseen huostaanotosta tulee siis vaikutteita myös heidän kokemushistoriastaan. Tämän jälkeen jäsennellään äitien kokemusta lasten huostaanotosta tunteiden tasolla. Seuraavaksi pohditaan

äitien kokemaa äitiyden muutosta kokemuksellisella tasolla sekä jäsenellään äitien ja sosiaalihuollon suhteen muuttumista.

4.1 Huostaanoton kokeneiden äitien tausta

Tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimuksia tarkastellessa ilmenee selkeä yhteinen teema: tutkimuksiin osallistuneet äidit ovat jo ennen lapsen syntymää, ja lapsen huostaanottoa kokeneet haastavia asioita elämässään. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi lapsuuden traumat, väkivaltaiset suhteet, vanhempien mielenterveysongelmat ja henkilökohtainen tai läheisen päihdeongelma. (Hiltunen 2015, 66; Wells 2011, 444.) Broadhurst ja Mason (2020, 22) sekä Höjerin (2009,162) nostavat esille äidin oman vaikean lapsuusajan, joka näyttäytyi eri muodossa tapahtuvina lapsuuden ajan laiminlyönteinä ja hyväksikäyttönä. Lisäksi yhteisenä tekijänä korostuu nuorena äidiksi tuleminen. Tutkimukseen osallistuneista 73:sta äidistä, 79,2 prosenttia oli tullut nuorena äidiksi. (Broadhurst & Mason 2020, 22.) Äideillä oli myös työttömyyttä, mielenterveysongelmia, päihteiden ongelmakäyttöä, yksinhuoltajuutta, tukiverkoston vähyyttä ja epävarma taloudellinen tilanne (Höjer 2009, 162). Kenny, Barrington ja Green (2015, 1160–1161) toteavat sen, että huostaanottoon ajautuneet äidit elivät pääasiassa sosiaalietuuksilla, kokivat köyhyyttä, mielenterveysongelmia, vanhemmuuden tuen tarvetta, parisuhdeväkivaltaa, yksinhuoltajuutta, terveysongelmia ja kärsivät elämässään aikaisemmin traumaattisista kokemuksista. Broadhurst & Mason (2020, 22) nostaa edellä mainittuja huostaanotettujen lasten äitien taustoja tilastollisesti esille. Äideistä 87,5 % oli kokenut perheväkivaltaa aikuisiän parisuhteissaan, äideistä 83,3 %:lla oli mielenterveysongelmia ja äideistä 59,7 %:lla oli päihteiden väärinkäyttöä (Broadhurst & Mason 2020, 22). Nämä luvut selventävät jo aiemmin mainittujen ongelmien laajuutta äitien keskuudessa.

Äitien päihteiden käyttö nousee selkeästi esille kirjallisuuskatsauksen tutkimuksissa. Kaksi tuloslukuun valituista tutkimuksista on tehty keskittyen huumeita käyttäviin lapsensa huostaanoton kokeneisiin äiteihin (Sinko & Virokannas 2009; Kenny ym. 2015) ja näissä tutkimuksissa äitien päihteiden käytön ongelmat korostuivat huostaanoton syissä. Kaksi kirjallisuuskatsauksen tutkimuksista on tehty vain yhdelle ihmiselle ja päihteiden käyttö korostui myös näissä, vaikka se ei ollutkaan kriteerinä, kun äitejä on tutkimuksiin valittu (Wells 2011; Väyrynen 2006). Päihteet näyttäytyvät jo äitien oman lapsuuden huonoissa kokemuksissa (Wells 2011, 446). Äitiyteen liittyvä haavoittuvuus kulkeutuu sukupolvelta toiselle erityisesti päihdeongelmaisten äitien keskuudessa (Hiltunen 2015, 132).

Huostaanotettujen lasten äidit ovat useasti haavoittuvaisia jo ennen lasten syntymää. Menneisyyden aikaisemmat traumat ja ongelmat voivat olla käsittelemättä, kun äidit eivät ole osanneet pyytää tai saaneet riittävää tukea asioiden käsittelyyn. (Hiltunen 2015, 94.) Äidit kuvaavat huostaanoton kokemuksen lisäävän haavoittuvuutta (Kenny ym. 2015, 1162). Äitien voi olla kuitenkin vaikea hyväksyä huostaanoton yhteydessä lisääntyneitä haavoittuvuutta (Broadhurst & Mason 2020, 24–25). Päihteitä käyttävät tai haavoittuneet äidit eivät näe lasta sellaisella tavalla, mikä olisi lasten kannalta tärkeää. Lapset eivät voi odottaa äitien kuntoutumista, vaan lasten on päästävä pois vahingollisesta tilanteesta. (Hiltunen 2015, 95.)

4.2 Lapsen huostaanotto on tunnekokemus äidille

Huostaanotettujen lasten äidit taistelevat omien aikaisempien traumojen ja muiden ongelmien kanssa. Kokemus lapsen menettämisestä aiheuttaa äideille emotionaalista kipua lisäten ongelmia ja haavoittuvaisuutta. (Broadhurst & Mason 2020, 24.) Äidit kuvaavat huostaanoton jälkeistä tunnetilaa sietämättömäksi ja kokevat huostaanoton kokemuksen näkyvän päivittäisessä toiminnassa (Kenny ym. 2015, 1161). Kokemus voi näyttäytyä äideissä myös somaattisina trauman oireina, unettomuutena ja väsymyksen lisääntymisenä (Kenny ym. 2015, 1163). Huostaanoton kokemisen myötä monien äitien ongelmat ensin pahenevat, mikä voi lisätä äitien syrjäytymistä yhteiskunnasta (Vierula 2016, 196). Tutkimuksissa nousee esille, miten huostaanoton seurauksena äitien ongelmat lisääntyvät; asunnon menetys, kodittomuus, parisuhdeväkivalta, päihteiden käytön koveneminen ja seksityön aloittaminen tai siihen palaaminen (Kenny ym. 2015, 1162; Sinko & Virokannas 2009, 114). Lisäksi äidit kokevat heidän tuen ja taloudellisen turvan vähentyneen voimakkaasti lasten huostaanoton jälkeen (Tuovinen-Kakko 2011, 58; Broadhurst & Mason 2020, 31).

Huostaanotto herättää äideissä voimakkaita ristiriitaisia tunteita (Hiltunen 2015, 27). Tutkimuksissa korostui kaksi sana kuvaamaan äitien kokemia tunteita huostaanoton hetkellä: häpeä ja syyllisyys (Höjer 2009, 164; Memarnia, Nolte, Norris & Harborne 2015, 306–307, 310; Tuovinen-Kakko 2011, 14; Sinko & Virokannas 2009, 105; Väyrynen 2006, 93–94; Vierula 2016, 199; Hiltunen 2015, 115; Kenny ym. 2015, 1162; Broadhurst & Mason 2020, 29; Wells 2011, 440). Tämän lisäksi shokki, epäuskoisuuden tunne, epätoivo ja toivottomuuden tunne muodostavat kokonaisuudessaan raskaan tunteellisen kokemuksen (Memarnia ym. 2015, 306–307, 310). Äidit kuvaavat kokemaansa tunnetta huostaanotosta ja lapsen menetyksestä myös seuraavilla sanoilla: suru, viha, katkeruus, hylätyksi

tuleminen, henkinen tuska, ikävä, menetys, kaipuu (Sinko & Virokannas 2009; Väyrynen 2006; Vierula 2016; Tuovinen-Kakko 2011; Memarnia ym. 2015; Wells 2011).

Huostaanoton jälkeen äidit joutuvat käymään läpi välittömän psykologisen kriisin ja kohtaamaan pitkäaikaiset negatiiviset seuraukset (Broadhurst & Mason 2020, 22). Lasten lähtemisen surun ja menetyksen lisäksi äitien äitiys, identiteetti ja sosiaalinen asema muuttuvat (Broadhurst & Mason 2020, 26–27). Äitien henkinen pahoinvointi lapsen huostaanoton jälkeen voi näyttäytyä kovempaan kuin fyysisen väkivallan uhriksi joutuminen (Väyrynen 2006, 98). Lapsen huostaanoton yhteydessä elämänsisältö muuttuu, elämältä katoaa merkitys ja itsetuhoiset ajatukset nousevat pintaan (Tuovinen-Kakko 2011, 51–52). Henkisen pahoinvoinnin seurauksena itsetuhoisten ajatusten lisäksi jopa itsemurhayritysten määrä voi lisääntyä (Broadhurst & Mason 2020, 24; Kenny ym. 2015, 1162). Itsetuhoisten ajatusten ja päihteiden yliannostusten määrän kasvu ovat seurauksia näiden tunteiden ja kokemusten käsittelyyn liittyvistä ongelmista. Äidit eivät ole pystyneet hallitsemaan, käsittelemään, puhumaan tai saamaan tarvittavaa apua tunnereaktioihinsa, jotka liittyvät lapsen huostaanottoon. (Memarnia ym. 2015, 306–307, 310.)

Äidit voivat kokea huostaanoton vaikeana ja lasten luottamuksen pettävästä kokemuksena. Päihteiden avulla pyritään sietämään omia tunteita ja saavuttamaan tunteettomuuden tila. (Memarnia ym. 2015, 306–307, 310.) Surua ja kärsimyksen tuottamaa emotionaalista kipua tukahdutetaan päihteillä ja itsestään huolehtiminen kärsii (Kenny ym. 2015, 1161–1163; Broadhurst & Mason 2020, 24–25). Sama nousee esille myös suomalaisen yhteiskuntaan sijoittuvassa tutkimuksessa, kun lasten menetyksen jälkeen äitien motivaatio huolehtia itsestä heikkenee, elämän tarkoitus katoaa ja päihteiden käyttö lisääntyy. (Sinko & Virokannas 2009, 111–118; Väyrynen 2006, 81; Tuovinen-Kakko 2011, 52.) Elämän merkityksen kadotessa eläminen ei tunnu enää elämisen arvoiselta (Memarnia ym. 2015, 307).

Osa äideistä pystyy kääntämään elämän suunnan huostaanoton traumasta selviämisen jälkeen (Hiltunen 2015, 206). Joillekin äideille huostaanotto on “ponnahduslauta” kehitykseen ja elämän suunnan kääntämiseen (Memarnia ym. 2015, 308). Huostaanotto voi aiheuttaa myös hyviä asioita äideille. Huostaanotto voi olla joillekin äideille pohjakosketus, jonka jälkeen he motivoituvat kehittämään itseään. (Memarnia ym. 2015, 308.) Tärkeä osa kuntoutusprosessia on myöntää epäonnistuneensa äitinä sekä tunnistaa ja myöntää omat virheensä (Hiltunen 2015, 115). Memarnian ym. (2015, 307) tutkimuksessa nostetaan esille hetkellisiä äidin hyväksynnän kokemuksia, jolloin

äidin on helpompi sietää huostaanotosta syntyneitä intensiivisiä tunteita. Tuovinen-Kakko (2011, 52) tuo esille äidin selviytymiskeinona häpeästä irtautumiseen vihan tai häpäisyn.

4.3 Äitiyden muutos huostaanotossa

Menetyksen yhteydessä koetaan usein surun ja ikävän tunnetta (Tuovinen-Kakko 2011, 51). Äidit kokevat, että yhteiskunnallisten ja yleisten asenteiden takia on hankalaa surra julkisesti omien lasten joutumista huostaanotetuksi (Vierula 2016, 199). Äidit jäävät yksin tunteidensa kanssa ja kokevat, että heidän tunteensa eivät ole oikeutettuja. Huostaanoton hetkellä huomioidaan vain lapsi ja lapsen tunteet jättäen varjoon äidin kokemat tunteet. (Memarnia ym. 2015, 310–311.) Huostaanotto liitetään yleisesti ajatukseen, että äiti on kyvytön huolehtimaan lapsesta ja tästä syystä on hylännyt lapsensa (Tuovinen-Kakko 2011, 18, 51). Äidit kertovat olevansa ylpeitä äitiydestä ja sen antaneen merkityksen jokapäiväiselle elämälle (Broadhurst & Mason 2020, 27–30).

Tutkimuksissa välittyy äitien kokema tuska huostaanottotilanteessa, vaikka tausta ja syyt vaihtelevat (Kenny ym. 2015; Sinko & Virokannas 2009; Väyrynen 2006; Vierula 2016; Tuovinen-Kakko 2011; Memarnia ym. 2015; Wells 2011; Höjer 2009; Hiltunen 2015; Broadhurst & Mason 2020; Weitz & Karlsson 2020). Lapsen huostaanoton jälkeen äitiyden identiteetti särkyi (Väyrynen 2006, 93; Hiltunen 2015; Sinko & Virokannas 2009). Huostaanotto muuttaa sekä äitien että äitiyden identiteettiä, mikä nostaa esille kysymyksiä “kuka minä olen” äitinä ja ihmisenä (Memarnia ym. 2015, 307). Huostaanotto näyttäytyy käännekohtana äidin elämässä (Sinko & Virokannas 2009, 114) ja se muuttaa äitiyden ristiriitaiseksi (Hiltunen 2015, 10). Äitiyden identiteetin ylläpitäminen huostaanoton jälkeen on äideille todella vaikeaa, koska huostaanotto koetaan usein suureksi epäonnistumiseksi ja kyvyttömyydeksi huolehtia omasta lapsesta (Sinko & Virokannas 2009, 105). Äidit kuvasivat itseään huostaanoton jälkeen huonoiksi äideiksi sekä tunsivat epäonnistuneen vanhempana (Höjer 2009, 164). Epäonnistuminen äitiydessä on useimmiten traumaattinen ja oman arvostuksen särkevä asia (Väyrynen 2006, 94). Äitiysidentiteetti, joka monissa tapauksissa on ollut oman identiteetin perusta, on rakennettava uudestaan (Väyrynen 2006, 96; Sinko & Virokannas 2009, 114).

Huostaanoton seurauksena äitiys muuttuu marginaaliseksi (Sinko & Virokannas 2009, 105) ja äitiyden roolista tulee äideille erilainen (Vierula 2016, 203). Äidit tuovat esiin erilaisia tapoja toteuttaa äitiyttä arkipäiväisen ja perinteisen äitiyden roolin loputtua (Weitz & Karlsson 2020, 13).

Jotkut äideistä eivät tapaa lapsia heidän huostaanottonsa jälkeen, mutta kokevat äitiyden silti jatkuvan ja lasten pysyvän säännöllisesti ajatuksissa (Tuovinen-Kakko 2011, 53).

Toivo lapsen näkemisestä antaa äideille toivoa ja uskoa huostaanoton jälkeen, vaikka suru menetetyistä vuosista pysyy mukana koko elämän ajan (Sinko & Virokannas 2009, 114–117). Pitkien etäisyyksien takia lasten tapaaminen ei ole aina helposti järjestettävissä. Jotkut äidit eivät ole etäisyyksien vuoksi päässeet koskaan käymään lastensa sijoituspaikoissa, mikä vaikeuttaa äitien ymmärrystä ja tietoa lasten tilanteesta. Tämän seurauksena pelko äitiyden roolin menetyksestä ja korvattavuudesta lisääntyy. (Tuovinen-Kakko 2011, 57–58.) Yhteydenpito ja omien lasten kanssa kontaktissa oleminen aiheuttaa äideille sekavia tuntemuksia surun keskellä ja hankaloittaa joissakin tapauksissa oman identiteetin löytymistä (Memarnia ym. 2015, 308). Lapsen näkeminen tapaamisissa aiheuttaa äideille ristiriitaisia tunteita, kun oman lapsen näkemisen riemu haihtuu eroamisen hetkellä hyvästiksi. Syyllisyyden, kateuden ja vihan tunne voi kasvaa, kun äiti havaitsee jonkun ulkopuolisen huolehtivan omasta lapsestaan. Kokonaisuutena huostaanoton kokemus synnyttää monimutkaisia tunteita äidissä. (Memarnia ym. 2015, 309.)

Äidit kokevat etäännyvänsä lastensa elämästä (Hiltunen 2015, 109, 111). Huostaanotettu lapsi muuttuu vieraammaksi ja tämä lisää äitien epävarmuuden ja ahdistuksen tunteita (Memarnia ym. 2015, 309). Äidit tuovatkin esille, että he tuntevat itsensä epävarmoiksi tavatessaan lapsiaan sijaisvanhempien luona, minkä takia he toivovat usein omaa kotia tai neutraalia tapaamispaikkaa lasten kanssa. Tapaamisiin liittyvät onnistumispaineet ja lasten odotuksiin vastaaminen lisäävät tunnelatausta tapaamiselle. (Höjer 2009, 164; Memarnia ym. 2015, 309.)

4.4 Sosiaalihuolto ja äiti

Tutkimusten perusteella jotkut lapset ovat olleet koko elämänsä lastensuojelun asiakkaina. Äidit ovat kertoneet raskauksien olleen ennalta suunnittelemattomia ja päihteiden käyttö on jatkunut raskauksien aikana. (Sinko & Virokannas 2009, 107; Broadhurst & Mason 2020, 23.) Lastensuojelun asiakkaiden äitiyden edellytyksiä arvioidaan tarkasti (Vierula 2016, 203). Vanhemmuuden arvostelu sosiaalihuollon toimesta luo leimaa ja häpeää. Kerran saatu leima lapsensa menettäneenä äitinä vaikuttaa helposti tulevaisuuden päätöksiin. (Broadhurst & Mason 2020, 29.) Äidit kokevat vaikeana prosessin, jonka kautta toiset tahot arvioivat heidän kykynsä äitinä olemiseen. Äidit kokevatkin usein lastensuojelun sosiaalityöntekijät tarkkailijoina ja arvioijina, jotka keskittyvät ainoastaan lasten

asioihin. (Sinko & Virokannas 2009, 112.) Leimaantumisen pelko ja häpeä voivat johtaa asioiden piilotteluun ja eristäytymiseen yhteiskunnasta (Broadhurst & Mason 2020, 27–30). Leima lapsen huostaanotosta vaikuttaa taustalla, vaikka äidit pyrkivät etenemään elämässään (Tuovinen-Kakko 2011, 59; Broadhurst & Mason 2020, 33).

Lastensuojelulaki velvoittaa sosiaalityöntekijöitä olemaan yhteistyössä huostaanotettujen lasten huoltajien ja biologisten vanhempien kanssa (Hiltunen 2015, 10; Weitz & Karlsson 2020, 2), mutta lastensuojelu näyttäytyy ristiriitaisena huostaanoton kokeneiden äitien näkemyksissä (Hiltunen 2015, 33). Äidit kokevat viranomaistuen vähäiseksi huostaanoton jälkeen ja asemansa ristiriitaiseksi lapsensa elämässä (Sinko & Virokannas 2009, 105). Sosiaalityöntekijöiden ja äitien välinen suhde vaikuttaa äideistä kumppanuudelta ennen huostaanottoa, mutta huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijät koetaan kontrolloiviksi. Äidit kokevat jäävänsä yksin ilman tukea. (Sinko & Virokannas 2009, 115.) Monille äideille lastensuojelun toiminta näyttäytyy aluksi auttajana ja kumppanina vaikeassa tilanteessa (Sinko & Virokannas 2009, 110; Hiltunen 2015, 33). Toiset taas kokevat tulleen kohdelluksi pelottavina päihteiden käyttäjinä (Väyrynen 2006, 92). Jotkut äideistä puolestaan kokevat avohuollon tukitoimien olevan riittäviä (Tuovinen-Kakko 2011, 51). Sosiaalityöntekijöitä kohtaan tunnetaan negatiivisia tunteita lapsen poisviemisen takia, mutta toisaalta sosiaalityöntekijät voidaan myös nähdä auttajina vaikeassa tilanteessa. Lastensuojelun puuttuminen ja tilanteen kontrolloiminen nähdään siis samanaikaisesti sekä hyvänä, että huonona asiana. (Sinko & Virokannas 2009, 105; Hiltunen 2015, 33.)

Sosiaalityöntekijöiden on helpompi tukea äitejä, jos on mahdollista huomioida ja tulkita äitien ajatusmaailman muutoksia ennakoivasti ja järkevästi. Haavoittunut ja oman lapsen huostaanoton kokenut äiti voi tuntea katkeruutta, vihaa ja hylätyksi tulemisen tunnetta sosiaaliviranomaisia kohtaan. (Väyrynen 2006, 94.) Tämä on mahdollista etenkin silloin, jos tilannetta ei ole käsitelty yhteisymmärryksessä ja avun tarpeen tulkinta on poikkeava sosiaalityöntekijän sekä äidin välillä (Väyrynen 2006, 89; Memarnia ym. 2015,306). Joissakin tapauksissa äidit tekevät itse päätöksen lasten luovuttamisesta huostaan, jolloin äidit voivat kokea oman roolinsa olevan merkittävämpi lasten avun saamisessa (Sinko & Virokannas 2009, 108). Äidit kokevat itse luopuneensa äitiydestään ja toimineensa lastensa parhaaksi. Tällöin huostaanotto onkin helpompi hyväksyä epäonnistumisen ja syyllisyyden tunteista huolimatta. (Sinko & Virokannas 2009, 111–114.) Toiset äidit eivät koskaan uskalla myöntää olevansa avun tarpeessa, eikä rohkeutta tai voimaa välttämättä löydy avun hakemiseen tai apua ei saa sitä hakiessa (Väyrynen 2006, 87; Tuovinen-Kakko 2011, 58). Joillekin

äideille huostaanotto taas tulee yllätyksenä, jonka seurauksena lapsen menetykseen ei pysty valmistautumaan (Tuovinen-Kakko 2011, 51).

Äidit toivovat sosiaaliviranomaisilta selkeyttä yhteistyöhön sijaisvanhempien kanssa. Äideille on tärkeää kuulla lasten sijaisvanhemmilta lasten jokapäiväisestä elämästä. Tämä helpottaa lasten kanssa kommunikointia, kun äidit ovat tietoisia lasten arkisista asioista. (Höjer 2009, 164.) Äidit arvostavat sijaisvanhempia, jotka ottavat äidin mukaan lastensa elämään ja muodostavat avoimen ja suoran kommunikointiyhteyden (Höjer 2009, 165). Tutkimuksissa monet äidit tuntevat, että heillä on sellaista tietoa lapsesta, mitä sijaisperheellä tai sosiaalityöntekijällä ei ole (Weitz & Karlsson 2020, 12; Höjer 2009, 164). Vanhemmat arvostavat, että heiltä kysytään mielipiteitä lasta koskien ja, että heidät osallistetaan lasta koskevaan päätöksentekoon (Höjer 2009, 164).

Parhaimmillaan sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus käyttää äidin vanhemmuutta voimavarana esimerkiksi äidin päihdekuntoutuksessa, vaikka ongelmasta kuntoutuminen ei takaa osaavaa vanhemmuutta, vaan vanhemmuus kaipaakaan edelleen tukea (Sinko & Virokannas 2009, 118). Vierula (2016, 202) kuvaa huostaanoton vaikutuksia äideille elämän mittaisena, joka ei pääty edes lapsen palautuessa kotiin. Lopuksi alla nostetaan esimerkkinä yksittäisen äidin kokemus huostaanotosta (Kenny ym. 2015, 1163).

Haastattelija: Miten näet selviytyneesi huostaanoton kokemuksesta?

Äiti: En koe, että selvisin.

Haastattelija: Mitä tarkoitat?

Äiti: En välitä terveydestäni. Jotkut ihmiset vain antavat periksi ja minä luulen, että minäkin annoin.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA LUOTETTAVUUS

Tutkielman otanta on yhteensä 11 tutkimusta ja tutkielmassa tarkastellaan näiden tutkimusten sisältöä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tulosluvussa aineiston oleellimmat asiat on tiivistetty tehokkaasti ja järjestelmällisesti. Aineiston käsittelyn pohjalta hahmottuu kokonaiskuva tutkimuskysymykseen “Miten äidin äitiyden kokemus muuttuu lapsen huostaanotossa?”. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa nostetaan laajasti esiin äidin huostaanoton kokemusta. Tämän kappaleen alussa käydään läpi kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta, minkä jälkeen käsitellään kirjallisuuskatsauksen johtopäätöksiä ja hyödynnettävyyttä. Lopuksi esitetään ideoita tuleville tutkimuksille.

5.1 Luotettavuus

Tutkielman tekemiseen on pyritty käyttämään sekä suomalaista että kansainvälistä lähdeaineistoa, kuten tutkimuksia ja kirjallisuutta. Materiaalin avulla tavoitellaan selkeää ja laaja-alaista käsitystä aihepiiristä. Lähdeaineistoa on pyritty tulkitsemaan niin, että tärkeät ja hyödylliset asiasisällöt saadaan lisättyä osaksi tehtävän tulkintaa. Tutkielmassa on ollut tarkoituksena käyttää ensisijaisesti primäärilähteitä, mutta muutamat sekundäärilähteet voivat osaltaan horjuttaa luotettavuutta. Lukiessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että kyseessä on aikaisempia tutkimuksia tarkasteleva kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tuloksiin ovat myös vaikuttaneet aiempien tutkimusten valitut tutkimusmenetelmät ja niiden valintatapa sekä tapa tulkita valittuja aineistoja. Valituissa tutkimuksissa kaikilta äideiltä on lapsi otettu huostaan jossain elämän vaiheessa, mutta osalle äideistä lapsi on palautettu jo takaisin ennen tutkimuksen tekoa. Sen takia on oleellista huomioida, että vaikuttaako tämä äidin kokemuksen kerrontaan.

Tutkimuksissa toistetaan äidin kerronnallista näkemystä ja äidin kokemaa. Tuovinen-Kakko (2011, 92) selittää tutkijan äänen korostuvan kokemuksen kerronnassa. Lisäksi esimerkiksi Hiltunen (2015, 53) tarkentaa äitien kokemusten näyttäytyvän väitöskirjassa sellaisena, miten hän on ne ymmärtänyt. Sinko ja Virokannas (2009, 105) puolestaan toteavat tutkimuksen kiinnostuksen kohdistuvan äitien jälkeenpäin määrittelemän kokemuksen tarkasteluun. Tämä kokemuksen autenttisuuden puute tulee ottaa tuloksiin perehtyessä huomioon kaikkien tuloksien kohdalla. Autenttista kokemusta ei ole kuin tutkimuksissa haastatelluilla äideillä itsellään.

5.2 Johtopäätökset

Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että lapsen huostaanotto muuttaa äitien äitiyden kokemusta, ja äitien kokemukset sosiaalihuollon antamasta tuesta eivät ole tutkimusten perusteella riittäviä. Tutkielman avulla voidaankin päätellä, että äitiyden kokeminen jatkuu lapsen huostaanotosta huolimatta ja huostaanottokokemus näyttäytyy äidin elämässä monin eri tavoin.

Tutkielman aineistosta tulee esille selvästi äitien äitiyden muuttuminen huostaanoton seurauksena. Äitiys muuttaa muotoaan ja järjestäytyy uudelleen. Ensinnäkin äitiyden toteuttamistapa muuttuu, koska lapset eivät ole olleet huostaanoton jälkeen läsnä äitien päivittäisessä elämässä. Äitiyden toteuttamistavan muuttumisen lisäksi tutkielman aineistosta on paikannettavissa äitien tunneprosessi äitiyden kokemuksen uudelleen muodostumisessa. Lisäksi äidit joutuvat jakamaan äitiyttä ja vanhemmuutta sijaisvanhempien sekä sosiaalihuollon kanssa. Hiltunen (2015, 197) korostaa, että äidit joutuvat itse analysoimaan äitiyttään ja äitinä oloa. Äitien kokema äitiyden kokemuksen muutos on tärkeää ymmärtää, koska silloin pystymme tarjoamaan sosiaalityössä oikeanlaista tukea ja vastaamaan paremmin lasten lisäksi myös äitien tarpeisiin. Parhaassa mahdollisessa tilanteessa äitien saama tuki tulee äitien lisäksi vaikuttamaan positiivisesti lastenkin elämään.

Kaikki äidit joutuvat lapsen syntymän jälkeen omalla tavallaan käymään läpi rakennusprosessia kohti omaa äitiysidentiteettiään. Äitiyden myötä vastuu on kannettava myös lapsesta. On luonnollista, että äidit eivät aina pysty yksin kohtaamaan kaikkia huolia ja vastoinkäymisiä. Tällöin avun hakemisen kynnyks pitäisi olla riittävän matala, jotta äidit uskaltaisivat ajoissa tukeutua palvelujärjestelmään (Väyrynen 2006, 105). Tutkimuksia tarkastellessa nousi kysymys siitä, olisiko tutkimuksien huostaanotoista osa voitu estää oikea-aikaisella avun tarjoamisella tai tuen lisäämisellä. Myös Memarnia ym. (2015, 313) nostaa esille huostaanoton ennaltaehkäisevän työn tärkeyden. Ennaltaehkäisevän tuen lisääminen voisi tuoda myönteisiä vaikutuksia lasten, äitien ja yhteiskunnan näkökulmasta (Memarnia ym. 2015, 314). Tuovinen-Kakko (2011, 92) näkee äitien tukemisen lasten ja äitien elämää inhimillistävänä tekijänä. Parhaimmassakaan tapauksessa matalan kynnyksen tuki ja ennaltaehkäisevä työ eivät kuitenkaan kokonaan poista tarvetta huostaanoton kaltaiselle perheen tukimuodolle.

Tutkimuksissa nousee esiin oikeanlaisen kohtaamisen tärkeys. Hienovaraisella asioiden hoitotavalla ja ihmisarvoisella suhtautumisella voi äidin kohdata merkityksellisesti (Väyrynen 2006, 105). Äidit

kokevat sosiaalityöntekijän arvostavan ja kunnioittavan kohtaamisen tukevan heitä paremmin (Hiltunen 2015, 200). Jokainen ihminen ansaitsee tulla kohdelluksi ihmisarvoisella tavalla. Väyrynen (2006, 105) toteaa, että äidit tarvitsevat mahdollisuuden muuttaa omaa tilannettaan ja tulla kuulluksi. Tärkeänä tutkimuksissa näyttäytyy äidin surun tunnustus sosiaalihuollon ja yhteiskunnan tasolla. Monessa tapauksessa äitien aikaisemmat kielteiset kokemukset ja haavoittuneisuus ovat läsnä heidän elämässään jo ennen lapsen syntymää. Siitä huolimatta äitien halu kokea äitiyttä ja olla ”hyvä äiti” nousee esiin tärkeänä tavoitteena äitien elämässä. Huostaanotto ei ole vain yhden asian summa, vaan taustalla on usein moninaisia tapahtumia ja tapahtumaketjuja, joiden lopputuloksena huostaanottoon päädytään. Huostaanottojen määrää voitaisiin vähentää löytämällä ratkaisuja siihen, miten tuki voisi olla äideille oikea-aikaisesti läsnä ja tarpeeksi kattavaa.

Tutkimuksien yhtenä johtopäätöksenä voidaan nähdä, että äidit kokevat tarvetta tuelle. Huostaanotosta aiheutuvan tuen tarve näyttäytyy äitien elämässä laajasti monella eri tasolla. Sosiaalityöntekijän olisi syytä tarkastella ja pohtia äitien tuen lisäämistä, oikeanlaisuutta ja oikea-aikaisuutta. Lastensuojelun tehtävä on turvata lasta ja tukea huoltajan tai biologisen vanhemman vanhemmuutta sekä suhdetta lapseen. Sosiaalityöntekijän tuen täytyy siis kohdistua myös äitiin, koska on lapsen edun mukaista vahvistaa äitiä paremmaksi vanhemmaksi. Lisäksi äitien kokemuksista välittyy huostaanoton kokemusten moninaiset ja pitkäaikaiset tuen tarpeet äitien elämässä. Äitien kokema vertaistuen tarve nousee myös esille tutkimuksissa.

Tämä kuvaileva kirjallisuuskatsaus tarjoaa monipuolista tietoa äitien kokemuksista huostaanotossa. Tietoa voivat hyödyntää huostaanoton kokeneiden äitien kanssa toimivat ammattilaiset sekä kanssaihmiset. Tämän tutkielman tieto voi tarjota vertaistukea saman kokeneille äideille.

Jatkotutkimusaiheeksi olisi mielenkiintoista vertailla isien ja äitien huostaanoton kokemusten eroja. Esimerkiksi Höjer (2009, 164) nostaa esille tutkimuksessaan sen, että 12 äitiä oli kokenut huostaanoton jälkeen epäonnistuneensa vanhempina ja äiteinä, mutta tutkimukseen osallistunut yksi isä ei nähnyt epäonnistuneensa samalla tavalla isyydessä. Toinen jatkotutkimusmahdollisuus olisi tarkastella tahdonvastaisen ja yhteisymmärryksessä tehdyn huostaanoton vaikutuksia äitien kokemukseen. Tähän tutkielmaan valituissa tutkimuksissa on tarkasteltu äitien kokemusta huostaanotosta, mutta tuloksissa ei ole eroteltu, onko huostaanotto ollut vastoin äidin tahtoa vai yhteisymmärryksessä äidin kanssa toteutettu. Tulevaisuudessa tutkimuksissa voitaisiin selvittää äitien kokemuksen tutkimista erikseen tai verraten kummassakin huostaanoton tapauksessa.

LÄHDELUETTELO

Aparicio, E., Pecukonis E.V. & O'Neale, S. 2015. "The love that I was missing": Exploring the lived experience of motherhood among teen mothers in foster care. *Children and Youth Services Review* 51, 44–54.

Backman, J. 2018. Äärellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofiasta käsitehistoriaa. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 25–40.

Berg, K. 2008. Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48.

Broadhurst, K. & Mason, C. 2020. Child removal as the gateway to further adversity: Birth mother accounts of the immediate and enduring collateral consequences of child removal. *Qualitative Social Work* 19 (1), 15–37.

Eronen, T. 2007. Katsaus 2000 -luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. Sosiaalialan kehittämishanke. Helsinki. Lastensuojelun kehittämissuunnitelma.

Featherstone, B., White, S. & Morris, K. 2014. Re-imagining child protection. Towards Humane Social with Families. Bristol. Policy Press.

Forsell, M., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2020. Lastensuojelun tilastoraportti 2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Helavirta, S., Laakso, R. & Pösö, T. 2014. Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. *Janus* 22 (3), 288-298.

Hiilamo, H. & Saarikallio-Torp, M. 2011. Child custody placement outcomes for mothers. *Children and Youth Services Review* 33 (9), 1489–1496.

Hiitola, J. 2015. Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Acta Universitatis Tamperensis 2026. Tampere: Tampere University Press.

Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.

Huhtanen, R. 2016. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 26–40.

Hyypä, H., Kiviniemi, L., Kukkola, J., Latomaa, T. & Sandelin, P. 2015. Kokemuksen tutkimuksen ulottuvuudet. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 92.

Höjer, I. 2009. Birth parents' perception of sharing the care of their child with foster parents. *Vulnerable Children and Youth Studies* 4 (2), 161-168.

Kenny, K., Barrington, C. & Green, S. 2015. "I felt for a long time like everything beautiful in me had been taken out": Women's suffering, remembering, and survival following the loss of child custody. *International Journal of Drug Policy* 26 (2015), 1158–1166.

Krok, S. 2009. Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kukkola, J. 2018. Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41–63.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2014. Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti 26/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Laaksonen, M., Kuusisto-Niemi, S. & Saranto, K. 2010. Sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimus – kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodina. *Finnish Journal of EHealth and EWelfare*, 2 (1), 26–32.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Memarnia, N., Nolte, L., Norris, C. & Harborne, A. 2015. 'It felt like it was night all the time': listening to the experiences of birth mothers whose children have been taken into care or adopted. *Adoption & Fostering* 39 (4), 303-317.

Miller, T. 2007. "Is This What Motherhood is All About? "Weaving Experiences and Discourse through Transition to First-Time Motherhood. *Gender & Society* 21 (3), 337–358.

Mäkelä, K. 2019. *Valkea voima - huumeäidin tarina*. Jyväskylä: Atena kustannus.

Nousiainen, K. 2004. *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Jyväskylä: SoPhi.

Nätkin, R. 2006. *Äitiys ja päihteet – kertomus ja politiikka*. Teoksessa R. Nätkin (toim.) *Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat*. Jyväskylä: PS-kustannus, 23–53.

Pitkänen, M. 2011. *Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa*. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris -instituution julkaisusarja 26.

Pösö, T. 2010. Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. *Janus* 18 (4) 324–366.

Pösö, T. 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 6–24.

Rautajoki, H. 2018. Kokemuksellisuus yhteiskunnallis-poliittisessa mielipiteenmuodostuksessa. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 109–129.

Saarikallio-Torp, M., Heino T., Hiilamo, H., Hytti, H. & Rajavaara, M. 2010. *Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa*. Teoksessa U. Hämäläinen & O. Kangas (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 236–264.

Salminen, A. 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Sinko, P. & Virokannas, E. 2009. Rajallisia äitiysidentiteettejä- Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista. *Janus* 17 (2), 104–120.

Suorsa, T. 2018. Kasvatuspsykologia monitieteisessä kokemuksen tutkimuksessa: kehityksen sosiaalinen tilanne ja perusteltu osallisuus elämisen näyttämöllä. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 85–108.

Toikkanen, J. & Virtanen, I. 2018. Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 7–24.

Tuori, K. & Kotkas, T. 2016. *Sosiaalioikeus*. Tampere: Alma Talent Oy.

Tuovinen-Kakko, T. 2011. Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Tökkäri, V. 2018. Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 64–84.

Vierula, T. 2016. Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 196–218.

Virokannas, E. 2011. Identity categorization of motherhood in the context of drug abuse and child welfare services. *Qualitative Social Work*, 10, 329–345.

Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin, (toim.) *Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Väyrynen, S. 2006. Multa on viety se kaikesta tärkein... Äitiys ja leimattu identiteetti huume kuvioissa. Teoksessa R. Nätkin (toim.) Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Jyväskylä: PS-kustannus, 81–105.

Weitz, Y. & Karlsson, M. 2020. Professional or authentic motherhood? Negotiations on the identity of the birth mother in the context of foster care. *Qualitative Social Work* 0 (0), 1-15.

Wells, K. 2011. A narrative analysis of one mother's story of child custody loss and regain. *Children and Youth Services Review* 33, 439–447.

LIITTEET

Taulukko 2. Taulukko tutkimuksien hakuprosessista.

Tekijä (t)	Tutkimus	Tietokanta	Hakusanat ja hakuehdot	Julkaisuvuosi, vertaisarvioitu*
Broadhurst Karen & Mason Claire	Child removal as the gateway to further adversity: Birth mother accounts of the immediate and enduring collateral consequences of child removal.	SagePub	mother* AND (child removal)	2020*
Hiltunen Tarja	Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen.	Google Scholar	äitiys ja huostaanotto	2015*
Höjer Ingrid	Birth parents' perception of sharing the care of their child with foster parents.	Google Scholar	(birth parent*) AND (child custody loss)	2009
Kenny Kathleen, Barrington Clare & Green Sherri	“I felt for a long time like everything beautiful in me had been taken out” Women's suffering, remembering, and survival following the loss of child custody.	ScienceDirect	mother AND (child custody loss)	2015*
Memarnia Nina & Nolte Lizette & Norris Clare & Harborne Alex	“It felt like it was night all the time”: listening to the experiences of birth mothers whose children have been taken into care or adopted.	SagePub	mother* AND (foster care)	2015

Sinko Päivi & Virokannas Elina	Rajallisia äitiysidentiteettiä- Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista.	Janus	äitiys	2009*
Tuovinen-Kakko Tarja	Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä.	Finna	äitiys ja huostaanotto	2011*
Vierula Tarja	Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä.	Huostaanotto- Lastensuojelun vaativin tehtäväkirja.		2016*
Väyrynen Sanna	”Multa on viety se kaikista tärkein...” Äitiys ja leimattu identiteetti huumekuvioissa.	Lumipalloilmiönä Hiltusen (2015) väitöskirjasta.		2006*
Weitz Ylva & Karlsson Marie	Professional or authentic motherhood? Negotiations on the identity of the birth mother in the context of foster care.	Google Scholar	(birth parent*) AND (foster care)	2020
Wells Kathleen	A narrative analysis of one mother`s story of child custody loss and regain	ScienceDirect	mother AND (child custody loss)	2011*

Taulukko 3. Taulukko valikoitujen tutkimuksien sisällöstä.

Kirjoittaja(t), julkaisuvuosi ja nimi	Osallistujat	Tutkimusmenetelmä	Maa	Tutkimuksen näkökulma
Broadhurst, K. & Mason, C. 2020. Child removal as the gateway to further adversity: Birth mother accounts of the immediate and enduring collateral consequences of child removal.	72 äitiä	Syvähaastattelu	Englanti	Tarkastellaan lapsen huostaanotosta aiheutuneita välittömiä ja pitkäaikaisia seurauksia äitien elämään.
Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen.	12 äitiä	Teemahaastattelu	Suomi	Tarkastellaan naisten äitiyden, lasten huostaanoton ja voimaantumisen kokemuksia.
Höjer, I. 2009. Birth parents' perception of sharing the care of their child with foster parents.	12 äitiä ja yksi isä	Fokusryhmähaastattelu	Ruotsi	Selvitetään, miten vanhemmat ovat kokeneet vanhemmuuden jakamisen sijaisvanhempien kanssa.
Kenny, K., Barrington, C. & Green, S. 2015. "I felt for a long time like everything beautiful in me had been taken out": Women's suffering, remembering, and survival following the loss of child custody.	19 äitiä	Syvähaastattelu, narratiivinen teema-analyysi	Kanada	Selvitetään, millaisia vaikutuksia lapsen huostaanotolla on huumeita käyttävän äidin elämään.

Memarnia, N., Nolte, L., Norris, C. & Harborne, A. 2015. 'It felt like it was night all the time': listening to the experiences of birth mothers whose children have been taken into care of adopted.	7 äitiä	Puolistrukturoitu haastattelu, tulkitseva fenomenologinen analyysi IPA (Interpretativa Phenomenological analysis)	Englanti	Tutkitaan lapsen huostaanoton vaikutuksia äidin elämässä ja identiteetissä. Lisäksi tarkastellaan äidin kokemusta tuen saamisesta huostaanoton jälkeen.
Sinko, P. & Virokannas, E. 2009. Rajallisia äitiysidentiteettejä - Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista.	18 äitiä	Haastattelu	Suomi	Tuodaan esille äitien näkemyksiä huostaanottoon johtaneista syistä, lastensuojelun roolista tapahtumissa ja elämän jatkumisesta huostaanoton jälkeen.
Tuovinen-Kakko, T. 2011. Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä.	5 äitiä	Syvähaastattelu	Suomi	Selvitetään, millaisia muutoksia huostaanotto tuo äitiyden ylläpitämiseen.
Vierula, T. 2016. Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä.	13 äitiä, 2 isoäitiä, 2 isää ja 1 sisar	Teemahaastattelu	Suomi	Tarkastellaan millaisia muutoksia huostaanotto tuottaa vanhempien henkilökohtaiseen elämään.

<p>Väyrynen, S. 2006. Multa on viety se kaikkesta tärkein... Äitiys ja leimattu identiteetti huume kuvioissa.</p>	<p>yksi äiti</p>	<p>Haastattelu</p>	<p>Suomi</p>	<p>Tarkastellaan äidin kokemusta äitiydestä ja huumeiden käytön yhteensovittamisesta sekä huostaanoton vaikutuksesta äitiin.</p>
<p>Weitz, Y. & Karlsson, M. 2020. Professional or authentic motherhood? Negotiations on the identity of the birth mother in the context of foster care.</p>	<p>9 äitiä ja 7 isää (, joista neljä kuultiin parina ja muut yksin)</p>	<p>Puolistrukturoitu haastattelu, syväanalyysi</p>	<p>Ruotsi</p>	<p>Selvitetään, miten jaettu äitiys näyttäytyy biologisten äitien ja sijaisvanhempien välillä.</p>
<p>Wells, K. 2011. A narrative analysis of one mother's story of child custody loss and regain.</p>	<p>yksi äiti</p>	<p>Laadullinen tapaustutkimus</p>	<p>Yhdysvallat</p>	<p>Syvennetään ymmärrystä äitiysidentiteetin muutoksesta huostaanotossa ja lapsen palautumisessa takaisin äidille.</p>